Равил Сэйфетдиновның бөек шагыйребез Габдулла Тукайга багышлап иҗат ителгән әсәрләре

“Мөгаллим дә, шагыйрь дә булган сәләтле шәхес”

Илдар Юзеев

“Шигырь Мәҗнүне (Шагыйрь – мулла-укытучы Равил Сэйфетдин)”

Тәлгат Галиуллин

Заманабыз мохтаҗ Тукайлыкка

(Поэмалардан өзекләр)

Татарлыкның хакын кыю хаклап,
Атлаучылар күпме Тукайча?
Ә Тукайсыз иман, вөҗдан, әхлак
Тулы була алмас беркайчан!

Тугры Тукай

(публицистик поэма)

Һәр кавемгә Тәңре тарафыннан
Бер пәйгамбәр бирелгән кебек,
Татарларга тугры Тукай килгән,
Илаһи саф нурга төренеп.

Имансызлар аңа теш ыржайткан:
- Синең сазың түгел Тәңредән,
Ышандырмак булып алдашасың,
Үрнәк алып, Пушкин тәреңнән.

Алданмаган , алдашмаган Тукай,
Ходайсызга биреп ак кулын.
Кара төннәр буе йокламыйча,
Халкы өчен яккан ялкынын.

Милли хисләр белән ялкынланып,
Сызылып-сызылып чыккан җырлары.
Бөтен Рәсәй буйлап җәелеп киткән
Иңли-иңли татар кырларын.

Тукай хакны күзгә бәреп әйткән,
Котырганнар мәлгунь шайтаннар;
Татар була торып, эттәй һаулап,
Ук атканнар аңа куштаннар.

Әй, сипкәннәр кат-кат яла, хурлау,
Почмакларда гайбәт сатканнар,
Хәтта зыялылар аңламыйча
Такмакчы дип корым якканнар.

Тукай очкан иңләп Ил күкләрен,
Куып инкыйраз болытларын,
Карап тормый кәефен түрәләрнең,
Ялтыраткан яшен утларын.

Ә бит мөмкин иде зәңгәр күктә
Ак кул белән йолдыз чүпләргә,
Күкрәгеннән былбыл очырырга,
Азат булып милли йөкләрдән.

Күзләренең гаярь карашыннан –
Коты алынып якты яшеннән –
Төнгә яшеренгән кара көчләр
Лаф органнар Тукай гарьшенә.

Тукай арыгач алар сөенгәннәр,
Аңа бармак төртеп күрсәтеп,

Балаларга гыйбрәт укыганнар,
Шулай булмаска дип кисәтеп:

 - Нинди беткән, ничек арыкланган,
Зәгыйфьләнгән, кадер күрмәгән;
Фәкыйрьләнгән, ничек таланган ул,
Өсте-башы ничек керләнгән.

Тәңресенә сыенып, бөек шагыйрь
Тугры булып калган антына,
Керләнсә дә, упкыннардан саклап,
Яшәү көче биргән халкына.

Тукай җаны Әлмисактан Гали,
Пәйгамбәрен ничек сынаса,
Тукаен да Тәңре шулай йөрткән
Мең газаплы авыр юл аша.

Шул газаплар , кимсетүләр аша
Тугры калган шагыйрь Тәңрегә.
Ходай билгеләгән биеклектә -
Сөелүдә калган мәңгегә.

Газапларны сөеп ләззәт белән,
Тапкан үзенең бәхете ачкычын;
Җиденче кат күкләргәчә ашкан
Максатына илткән баскычы.

*****

Илебез бүген безнең тоташ базар,
Кемдер алдый, кемдер алдана.
Вөҗдан белән сату итүчеләр
Үрнәк кеше булып дан ала.

Гөнаһлылар җирдә җәннәт кора,
Вөҗдансызга кала җәһәннәм.
Хак сагында торган затларга да
Байтак өлеш чыга хәрамнан.

Вөҗданыннан шайтан кебек качып,
Хакыйкатьне яшерүчеләр,
Эчтән динсез, тыштан тәкъва булып,
Хаклык сөйгән булып йөрүчеләр –

Алар, хаксыз артык өлеш сосып,
Җирдән чыккан уртак байлыктан,
Изге бер зат булып, урлаганны
Яшереп саклый белә халыктан.

Заманaны баскан имансызлык,
Монафикълык керә һәр эшкә,
Фәхеш тулы күпме бүлмәләрдә
Дини китап тора күренешкә.

Капиталга карап чукыналар
Хаклык сөйгән булып йөргәннәр,
Каршысында дога укыналар
Кәп-кәкрене туры, дигәннәр.

Урлап җыйган хәрам малларыннан
Саркып тора мескеннәр яше.
Кем күтәрер ачык хакыйкатьне
Каплап торган ялган пәрдәсен?

Заманыбыз мохтаҗ Тукайлыкка –
Тугры сүзгә, ак усаллыкка!
Ялагайлык түгел, бу дөньяны
Тик дөреслек илтәр сафлыкка.

Татарлыкның хакын кыю хаклап,
Түрәләрнең төкереп сыена,
Кем Тукайча бүген гавамының
Хәсрәтенә барып сыена?

Кирәк баймы, фәкыйрь я түрәме –
Аермыйча бер дә аларны.
Я, кем кешеләрнең күз алдында
Гаепләрен әйтә шуларның?

Куркак кеше шагыйрь булса – бәла;
Кизәнә ул мифик дошманга.
Тукайның бит һәрбер аткан угы
Барып тигән мәгълүм бер җанга.

Күпме җаһил астыртынлык белән
Золым, җәбер кыла милләткә,
Исе китеп тышкы зиннәтләргә,
Байга сатылып, укый ләббәйкә.

Шундый авыру белән авырый милләт,
Киләчәге күксел томанда,
Ничек булсын Тукай телен галим
Кирәксез тел, диеп торганда.

Татарлыгын тарсынганнар тукый
Тукайсыз да яшәп була дип.
Иманын да, вөжданын да сатып,
Рәхәтлеккә чума яңа тип.

Нигә катле нәфес итүчеләр,
Эчеп үлүчеләр гел арта?
Милләтемне кирәк дәваларга –
Даруларын аның кем сата?

Тукай кирәк җанны дәваларга,
Җанда якты идеал булмаса,
Җан бозыла, сүнә бар изгелек,
Зиначылар җиһанны баса.

Күр: хөсетлек, үчлек, кинә белән
Үзен-үзе буа татарлык.
Чәчәк аткан нилеш гүргә кертте
Татар Пәйгамбәрен бу тарлык.

Кат-кат “халык-халык!” дип кабатлап,
 Матур күренүче депутат
Тукайлыкка яшерен киртә кора,
Мескеннәрне уза ул урап.

*****

Яшимен мин Тукай дөньясында,
Каршылыклар аша барамын.
“Хөр мәмләкәт, хөр Русия” өчен
Төшмәс кулдан Тукай байрагы.

Хөр бул, Рәсәй, нәкъ Тукайча хөр бул,
Шуны тели синең татарың.
Хөрлек барда шау чәчәкле булыр
Рус-татарның уртак Ватаны.

Җирең иксез-чиксез булган кебек,
Күңелләр дә булсын иркен, киң.
Баш булмасын дуслар бер-берсенә,
Иш булсыннар - чәчәкләргә тиң.

Үз төсендә балкып торсын милләт,
Уртак күктә әнә һәр йолдыз.
Эресе дә, хәтта бик вагы да

Бик дустанә яна ызгышсыз.

Бу Рәсәйне ничә гасыр буе
Без саклаган уртак дошманнан,
Шулай булгач, гүзәл Тукай теле –
Ватан теле әллә кайчаннан.

Бер бөек зат юкка әйтмәгән бит,
Чын тарихка саклап тугрылык:
Кайсы русны ярып карасаң да,
Татар каны чыгар ургылып.

Картайсам да, җанны гел яшәртеп,
Өермәле еллар аркылы
Күкрәгемдә, бер дә сүрелмичә,
Дөрләп яна Тукай ялкыны.

Хәвеф белән өмет арасында
Калган чакта кайчак адашып,
Өй түремдә кара җил еласа,
Илдән авыр хәбәр, шом ташып,

Кояш кебек балкып Тукайгача
Һәм дәвалый Бөек җанымны.
Дөрләп яна шунда идеал утым,
Шикләремне куып, кайгымны.
2006

Ялган шөһрәт белән түгел

(Эшең – эзең)

И мөкатдәс нәрсә - эш

Г.Тукай

Ялган шөһрәт, даннар белән түгел,
Эшең белән калдыр эзеңне.
Эзләп тапсын кеше мәхәббәте
Тормыш эчләреңнән үзеңне.

Хурлык – юньле нәрсәң булмый торып
Кеше телендә йөрсәң макталып.
Гомерең буе тырышып эшләү булсын
Тормышыңның бөтен максаты.

Син яңгырсыз болыт кебек булма,
Атаклы зат булып кыланма.
Күренергә теләп яхшы атлы,
Биек җиргә таба юлланма.

Дөнья бик киң,
Бик күп гали затлар, -
Менә шушы бик-бик күпләрнең
Кечкенә бер өлеше булып кына
Яулап була биек үрләрне.

Матур сүзең, ыспай гәүдәң түгел,
Данга күмәр сине хезмәтең.
Сандугачны тыңла, - күренми дә, -
Җыры белән ничек хөрмәтле.

1969

Кара кеше

(*Тукайдан сүзләр алып*)

Кая барсам, нишләсәм дә,
Калмый бер дә артымнан,
Мине берәү эзәрлекли –
Шайтанилар затыннан.

Кара эчле кара бәндә
Бертуктаусыз бәйләнә,
Авызыннан утлар бөркеп,
Яман усал сөйләнә:

Мин мөгаллим дип зурайма,
Татар теле укытып,
Татар телең –авыл тале,
Аннан килгән шымытык!”
(Татар теле укытып син
Күкрәк какма.
Татар теле – ул бит ү...
Аннан килгән берни юк.)

Аерырга теләп мине
Җан сөйгәнем – халкымнан,
Кра эчле кара бәндә
Көн-төн йөри артымнан.

Син үзеңчә изге эшләр
Эшләгәндә халкыңа,
Кара бәндә зәһәрләнеп
Тозак кора гаклыңа.

Бер син генә яхшы булма.
Безнеңчә йөрт үзеңне.
Тыңламасаң, кара, ди ул
Кыскартырбыз эзеңне.

Елан кебек сызгыра да
Кизәнә ул бәхтемә,
Ул бәдбәхет борыла-сырыла
Үрмәлидер тәхтемә.

Эт кебек һаулап яманым,
Күз йома ул яхшыма,
Көнләшә ул, түзми шайтан
Бик аз чыккан яктыма.

Яхшылыктан коты очып,

Кара көеп йөридер.
Милләтемнең бәгыренә
Бәбәкләрен теридер.

Саташтырмам сине, шайтан,
Чын кеше – инсан белән,
Безнең сафлар хәзер ишле,
Без көчле иман белән.

Гәүһәр кебек вөждан белән
Үткәч тормыш пычрагын.
Галиҗәнәп Вакыт безгә
Ачар нурлы кочагын.

И ачу тоткан көчек син!
Милләт башын ашыйсың.
Тукайларның ак рухына
Эч кереңне ташлыйсың.

Нәкъ Тукайча яшим дисәм,
Җиһанда шат, хөр булып!
Әллә кайдан син чыгасың,
Шатлыгыма тап булып.

Минем артта ышыкланып,
Алда торган түрәне
Үчекләп, мине аттырасың –
Яралыйсың күкрәкне.

Күзләреңнән шайтан карый
Кабан тешен ыржайтып.
Баемассың, тик бөләрсең
Милләт намусын сатып.
1996

Мин яшимен Тукай дөньясында

Мин яшимен Тукай дөньясында,

Монда патша – кодрәтле үзаң!

Монафикълык монда керә алмый,

Сакчылары – Намус һәм Вөждан.

Мин яшимен Тукай дөньясында,

Күп кирәкми миңа: татарым

Татар булып иркен суласын да

Мәңге булсын азат Ватаным.

Мин яшимен Тукай дөньясында,

Мин нәфесле түгел: милләтем

Үз тарихын бары онытмасын

Һәм җуймасын динен, өммәтен.

Мин яшимен Тукай дөньясында,

Бу дөньяда әгәр һәр татар

Үзен үзе сөеп олыласа,

Ватан үзен яклар һәм саклар.

Мин яшимен Тукай дөньясында,

Тоеп читтән күпме каршылык.

Һәрбер татар үз теленә гашыйк

Көннәр җиткән чакка ашкынып.

2004

Хөр бул, Рәсәй!

Иң бөек максат безем:

Хөр мәмләкәт, хөр Русия!

Г.Тукай

Хөр бул, Рәсәй, нәкъ Тукайча хөр бул,

Шуны тели һәрбер татарың.

Хөрлек барда гына чәчәк атар

Халыкларның уртак Ватаны.

Һәр төбәктә синдә татарлык бар:

Кар диңгезе – ерак төньякта,

Көнчыгышта татар диңгезе бар,

Каф тавы бар яулы көньякта.

Бер бөек зат юкка әйтмәгәндер
Чын тарихка саклап тугрылык:
Кайсы русны ярып карасаң да
Татар каны чыгар ургылып.

Уртак Ватан бергә төзегәнбез,
Саклаганбыз уртак дошманнан.
Шулай булгач, гүзәл татар теле
Ватан теле әллә кайчаннан.

Бөтенесе милли, чын татарча:
Байкал, Урал, Уфа, Казаннар...
Һәр төбәктә урыс белән бергә
Сайрашучы минем татар бар.

Чын дөресе ничә миллиондыр,
Тукай әйткән әнә - егерме.
Санап бетергсез булган чакта
Инкыйразлар безгә килерме?

Бу бүленмәс , бердәм Русиядә
Татарлар да бердәм, бүленмәс.
Җир-су уртак икән, Ватан уртак,
Хакыбыз бар, хаклык җиңелмәс.

Үз төсендә балкып торсын милләт,
Уртак күктә әнә һәр йолдыз.
Эресе дә, хәтта бик вагы да
Бик дустанә яна ызгышсыз.

Тукай хыяллары чынга ашсын,
Мәскәү торсын хөрлек сагында.
Бар милләтне тигез яратып, ул
Үстерсен чын дуслык багында.

Һәр төбәкне Мәскәү күзләп торсын,

Яхшы яшиме дип татарлар,

Милли аңны чәчәк аттырырга

Җитәме дип ирек һәм шартлар.

2008

Яшьтәмени соң ул хикмәт!

Шул җитмешкә җиткән башым белән

Егермедән узган Тукайның

Һәр сүзенә бүген мөкиббәнмен –

Хикмәт нидә, мантыйк кайда соң?

Йөз ел элек әйткән бөек сүзләр

Бүген әйткән кебек тәэсирле.

Күпме укысаң да туеп булмый,

Шундый гади, моңлы һәм серле.

Заманага карап үзгәрми ул,

Яшькә карап артмый-кимеми.

Эзләр бетә, янар таулар сүнә,

Тукай нуры сүнми – сүрелми.

2009

Тукай елы

Арттыр, Кояш, балкуыңны:
Җиһанда – Тукай елы!
Барлык гөлләр чәчәк атсын,
Булсыннар елмаюлы.

Болын күрке – күп төрле гөл,
Һәркайсы үзгә бер ямь.
Болын кебек бул син, Рәсәй,
Нурлан йөз милләт белән.

Төнге күкләр – безгә үрнәк:
Эреле-ваклы һәр йолдыз
Уртак күктә ничек яна
Бик дустанә, ызгышсыз.

Рәсәй безнең – уртак Ватан,
Болын кебек, күк кебек.
Тукай теле – Ватан теле
Үссен алга үрелеп.

Тукай белән бергә булсын
Хөр, гали зыялылар.
Керергә җир тапмасыннар
Имансыз риялылар.

Кочаклашсын түрә-байлар
Бу елда гавам белән,
Тукайча чын хаклык җиңсен –
Барыйк бер әләм белән.

Шомлы җилләр искәндә дә,
Яшик ихлас сайрашып,
Яңа чорга лаек булып,
Лөгать, гадәт алмашып.

Тукайны да, Пушкинны да
Үз итү – олы бәхет.
Шуны аңлаган патшага
Насыйптыр тыныч тәхет.

(Безнең Путин чал Казанның
Мең еллыгы көнендә
Доклад ясап киткән иде
Бөек Тукай телендә).

“Хөр мәмләкәт, хөр Русия!” –
Иң бөек безнең максат.
Инкыйразга юл куймабыз,
Иң дөрес юлны сайлап.

Хаклык байрагын күтәреп,
Атлагыз, тукайчылар –
Милләтемне яклаучылар,
Афәттән саклаучылар.

Арттыр, Кояш, балкуыңны:
Җиһанда – Тукай елы!
Тукае барның җиһанда
Өметле яшәү юлы.

Күк булып күкрә һавада,
Хөр яшәү даулашлары!
Мескенләнеп йөрмә, милләт:
Күп бит йөзек кашларың.

Хөр заманда ак кул белән
Күктән йолдызлар чүплә.
Өргән өрсен, бәгъре өзек
Милләтне санап чүпкә.

Яңа гасыр эргәсендә
Моңлана Тукай сазы,

Бәргәләнә, өзгәләнә –
Гомергә юк тынасы.

Илдә хакы зурдан булган
Халыкның бөек улын
Байрак итеп, Татарстан,
Нурлы ит барыр юлың.

Мөбарәк бул, Тукай елы,
Дөнья торсын яхшырып:
Гасыр хәтле гасыр үзе
Булсын Тукай гасыры.
26.04.2011

Якты өмет

Рәсәй ул – милләтем Ватаны,
Кайда да нур чәчте татарым.
Кушлавыч, Мостафа, Сыркыды
Шагыйрьләр үстереп балкыды.

Бәлки, ул авыллар югалыр –
Алардан җыр калыр, моң калыр,
Хәтердә торыр гел зур сафта
Кушлавыч, Сыркыды, Мостафа.

Яшәрләр Рәсәйдә чын ирләр –
Тукайлар, Такташлар, Җәлилләр,
Яшьнәрләр ил күген балкытып,
Халкымның бәгырен яктыртып.

Рәсәйдә көн саен таң атар,
Һәр таңда елмаер татарлар;
Туарлар ишәеп өр-яңа
Тукайлар, Җәлилләр, Такташлар.

Томаннар таралыр, югалыр,
Замана гел булмас алдавыч.
Үстерер өр-яңа улларын
Мостафа, Сыркыды, Кушлавыч.
2012

Үткәнем һәм бүгенем

И мәктәбем, безнең балачакны
Җитәкләдең хәтәр елларда,
Сугыш чорын кичкән малайларны
Син чыгардың олы юлларга.

Ә мин, сине артык яратканга,
Чит җирләргә китеп тормадым,
Бөтенләйгә калдым кочагыңда,
Ә син бер дә каршы булмадың.

Уйлаганмын ничек беркатлы мин:
Бик тиз үрелеп күккә, йолдызга,

Үземдәге телгә мәхәббәтне
Күчерергә малай һәм кызга,

Шигырь белән барысын сихерләргә,
Күңелләргә бик тиз керергә,
Тукай, Пушкин, Хафиз, Шиллерлардан
Сихри такыялар үрергә.

Һәр класста утыз-кырык герой,
Утыз-кырык холык, чуарлык.
Шигырь белән генә алдырып булмый,
Педагоглык кирәк, чыдамлык.

Шул чыдамлык, сабырлыклар белән,
Йомшаклыгын яшереп күңелнең,
Тыштан каты булып, балаларга
Мин үземчә бирдем белемне.

Июль аендагы умартадай
Гөжләп торды минем һәр дәрес.
Иншаларда бала күршесенә
Ярдәм итә алды рөхсәтсез.

Тикшергәчтен, дәфтәр булып калды
Канга баткан әтәч шикелле.
Жәлләү хисен жуйган хирургтай
Мин рәхимсез куйдым “икеле”.

Шул малайлар хәзер, миңа очрап,
Мин оныткан бик күп нәрсәне,
Искә төшереп, җанны җылыталар,
Гомер узган тоташ әсәрле.

Очрыйлар да сөйләп җибәрәләр
Кайсы Тукай, кайсы Пушкинны,
Кайсы Шиллер, кайсы Ясәвине,
Күңелемне рәхәт хуш кылып.

Бер күңелдә бер таш ятмый миңа,
Булган, әлбәт, булган төрлесе.
Кемдер зур бер дастан итеп сөйли
Ялгыш кына алган “берле”сен.

Миңа шундый рәхәт: үткәннәрем
Нур коялар шаулап бүгенгә.
Күңел тулып ташый бәхет белән,
Рәнҗү, ачу, шик юк беркемгә.

Кайсылары минем кебек итеп
Телләр укытып йөри мәктәптә.
Кемдер булган фәннәр кандидаты,
Барысы яхшы, барысы тәртиптә.

И мәктәбем, юлың шулай барсын,
Буын арты буын алмашсын.
Туган телен белеп бетермәгән
Бер татар да җирдә калмасын.
2012

Әгәр Тукай...

Әгәр Тукай озын гомер кичкән булса,
Инкыйлабтан соңра ул да
Гафурича
Кызыл шигырь язган булыр иде,
Үзен мичкәдәге дары белән тиңләп
Зур сүз әйткән бөек юлбашчыны мактап.
Ул чагында менә бу урында
Һәйкәл булып Тукай түгел,
Башка берәү торыр иде
Инкыйлабка кадәр
Үлгәннәрнең арасыннан.
12.05.2013

Заманабыз мохтаҗ Тукайлыкка

Хәвеф белән өмет арасында
Калган чакта каушап, адашып,
Өй түремдә кара җил җыласа,
Илдән авыр хәбәр, шом ташып,

Кояш кебек балкып, Тукай чыга
Һәм дәвалый боек җанымны;
Дөрләп китә шунда идеал утым
Шикләремне куып, кайгымны.

Яшимен мин Тукай дөньясында,
Каршылыклар аша барамын.
“Хөр мәмләкәт, хөр Русия” өчен
Төшмәс кулдан Тукай байрагы.

Хөр бул, Рәсәй, нәкъ Тукайча хөр бул,
Шуны тели синең татарың.
Хөрлек барда шау чәчәкле булыр
Рус-татарның уртак Ватаны.

Уртак Ватан бергә төзегәнбез,
Саклаганбыз уртак дошманнан.
Шулай булгач, бөек Тукай теле –
Ватан теле әллә кайчаннан.

Һәр төбәктә синдә татарлык бар:
Кар диңгезе – ерак төньякта.
Көнчыгышта Татар бугазы бар,
Каф тавы бар шанлы көньякта.

Чын татарча: Енисей һәм Дон, Мәскәү,(1)
Байкал, Урал, Уфа, Казаннар.

Һәр төбәктә урыс белән бергә
Сайрашучы минем татар бар.

Чын дөресе ничә миллиондыр,
Тукай әйткән әнә – егерме.
Санап бетергесез булган чакта
Инкыйразлар безгә килерме?

Бу бүленмәс, бердәм Русиядә
Татарлар да бердәм, бүленмәс.
Җир-су уртак икән, Ватан – уртак,
Хакыбыз күп, хаклык җиңелмәс.

Тукай хыяллары чынга ашсын,
Мәскәү торсын хөрлек сагында.
Һәр милләтне тигез яратып, ул
Үстерсен чын дуслык багында.

Һәр төбәкне Мәскәү күзләп торсын,
Яхшы яшиме дип татарлар,
Милли аңны чәчәк аттырырга
Җитәме дип ирек һәм шартлар.

Татарлыкның хакын кыю хаклап,
Яшик әле, яшик Тукайча,
Ә Тукайсыз вөҗдан, иман, әхлак,
Тулы була алмас беркайчан.

Заманыбыз мохтаҗ Тукайлыкка –
Тугры сүзгә, ак усаллыкка!
Ялагайлык түгел, бу дөньяны
Тик хакыйкать илтер сафлыкка.

Мин яшимен Тукай дөньясында,
Патша монда – куәтле үзаң.
Монафикълык монда керә алмый,
Сакта тора намус һәм вөҗдан.

2016

Тукай туган көндә

(Хикәя-истәлек)

Норлат урта мәктәбендә унынчы класста укыган чагым. Зурдан кубып, Тукайның алтмыш еллык юбилеена әзерләнәбез. Укытучыбыз Сания апа Яһудина инде ничә дәресләр буе гел Тукайны сөйли. Тукайның Зәйтүнәгә булган мәхәббәте турында сөйләгәндә, мин бөтенләй әсәрләнеп китәм, чөнки минем арттагы партада Ул утыра. Кирәк бит шулай булырга: аның да исеме нәкъ менә – Зәйтүнә. Әле кайчан гына барлыгы да сизелмәгән гадәти генә булган шул кызга мин үлеп гашыйк. Фәрештәгә ничек әйләнүен белми дә калдым. Хәзер бөтенләй бер әкияти серле дөньяда яшим.

Менә Сания апа Аны җавап бирергә чакыра. Менә Ул безнең алда. Барлык малайлар да аңа гашыйк, әлбәттә. Чөнки Аны сөймәү мөмкин түгел. Сибелеп

киткән чем кара чәчләр белән каймаланып торган мәрмәр кебек шома ап-ак маңгай фәкать аңарда гына. Яктырып, нурланып торган мондый сөрмәле зур кара күзләр Аңарда гына. Кып-кызыл чияләр кебек тулышып торган иреннәр Аңарда гына. Мин аның һәр сулышын ишетәм бугай. Аның күкрәк турыннан чыккан һәр сүзенә мин мөкиббән. Нигә генә гашыйк иттең икән, язмыш, мине моның кадәр тиңсез матурга. Үзем кебекрәк кенә булса ни булыр иде. Юк. Мин аны яратырга лаек түгел. Чәчләрем дә кирәгеннән артык кап-кара сумала кебек. Кирәгеннән артык куе, дегет кебек. Битләрем дә юк кына нәрсәдән дә кызарып китә, аннары әллә каян бетчәләр пәйда булды. Ни йөзенә карый алмыйм, чөнки йөзе кояш кебек, ни әйтергә сүзләр таба алмыйм, чөнки оялам. Болай да кыюсыз малай идем, хәзер бөтенләй юашланып калдым. Кирәк бит шулай булырга: Ул сөйләп бетерүгә, апа миннән сорады (әллә сизә микән?), дөресрәге, минем белән викторина үткәрде. Барлык сорауларына да рәхәтләнеп җавап бирдем, чөнки бу гыйшыклык мине тамырдан үзгәртеп куйды. Моңа кадәр укуга әллә ни исем китмәгән булса, хәзер минем мәхәббәтем Патшабикәсе алдында һич тә начар буласым килми. Мин төннәр буе, Аны уйлый-уйлый, дәрес хәзерлим. Матур булмасам да, мин бишкә генә укырга булдырам. Хәзер инде әни укымаган өчен түгел, башымны черетеп утырганым өчен әрли. Бертуктаусыз дәресләргә әзерләнүем өстенә, кирәк бит шулай булырга, миңа шигырь җене кагылды. Алай гына түгел, мәктәптә шагыйрь дигән атым чыкты. Инде хәзер Сания апа һәр бәйрәмдә миннән үзем иҗат иткән шигырьне сөйләтә. Мин каршы килүнең ни икәнен дә белмим. Бу юлы да апа миңа Тукай кичәсендә сөйләү өчен шигырь язарга заказ бирде. Шигырем үзеннән-үзе мәхәббәт турында булып чыкты. Кеше алдында моны ничек укырга? Хәлне җиңеләйтү өчен, шигырь азагына коммунизм турында сүзләр өстәдем.

1956нчы елның 26нчы апреле гадәттән тыш җылы, аяз, тын һәм кояшлы иде. Укулар беткәч, безне – меңнән артык укучыны – мәктәп янындагы амфитеатрга чыгарып утырттылар. Амфитеатр дигәнебез ул – безнең директор үзе уйлап чыгарган ярымтүгәрәк стадион шикеллерәк бер нәрсә. Озын-озын такталардан эшләнгән утыргычлардан гыйбарәт бик җайлы корылма иде. Яз-көз айларында бар нәрсә шунда үтә иде. Монда искиткеч рәхәт иде. Норлат мәктәбе ул үр башында бер ялгызы иркенлектә утыра. Бу амфитеатрдан әллә кайдагы, бик еракдагы җирләр аерымачык булып күренә. Нинди бушлык, нинди иркенлек! Әнә еракта-еракта зәңгәр таулар, таулар итәгендә яшел нарат урманнары, әнә аста, үзәнлектә, Мулла Илем. Күк биек-биек, тоташ зәңгәр. (Аның яулыгы да нәкъ шундый). Кояш баш очында гына һәм туп-туры безгә карый. Уннарча тургайлар безнең өстә бертуктаусыз җилпенеп сайрый. Куе булып чыккан ямь-яшел чирәмнән, мәйданны әйләндереп алган тупыллардан аңлатып булмый торган әллә нинди бик тансык исләр аңкып тора.

Тукай турындагы кереш сүзне легендар директорыбыз үзе сөйләде. (Мең укучының һәркайсын исем-фамилиясе белән белә торган мондый директор җир йөзендә башка юктыр ул) Тукай турында берничә җөмлә белән йөрәккә гомерлеккә кереп калырдай әйтте ул. Программа бик мавыктыргыч иде.

Кирәк бит шулай булырга: Аның белән минем урыннар янәшә туры килде.(Ул вакытта унынчыларны да апа үзе утырта иде). Йөрәгемнең дөп-дөп тибүеннән

уңайсызланам. Ул гына түгел, бөтен кеше ишетәдер төсле. Аның кайнар беләкләре миңа тиеп-тиеп китә. Әле ярый Аны җырларга чакырдылар. Ул кыяр-кыймас кына атлый-атлый мәйдан уртасына чыгып басты, бертын җиргә карап торды да сөрмәле зур кара күзләрен әллә кая ерак офыкларга төбәде, аннары бар дөньяны берьюлы кочып алырга җыенгандай, кулларын киң җәеп, күкрәк тавышы белән җырлап җибәрде:

Бар күңеллелек бөтен дөньяда, бар бер ямь бүген;
Нәрсәдән бу? Мин беләм: бәйрәм бүген, бәйрәм бүген!

Мәйдан тын да алмый Аны тыңлый. Ул күз алдында үскәннән-үсә бара, мин исә кечерәйгәннән-кечерәя барам. Ул моң булып күккә аша, бөтен дөнья Аның белән тула. Шул моңда тупылларның яфраклары ишәеп куералар. Бу җыр миндә әллә нинди өметләр уята, әллә кайларга чакыра, әйди, гел саф булырга, гел изгелек кенә кылырга ымсындыра иде.

Ул җырлап бетерүгә, кирәк бит шулай булырга, мәйданга мине чакырдылар. Беркемне дә, бернәрсәне дә күрерлек халәттә түгел идем, гүя мин иксез-чиксез бушлыкта бер ялгызым калдым, ә күңелдә бары Ул гына һәм шигырь генә. Шигырьнең исемен әйттем:”Тукай мәхәббәте” һәм, бөтен батырлыгымны җыеп, яттан сөйләп киттем, шигырь озын иде.

Мәҗнүн ничек сөйгән булса үз Ләйләсен,
Шулай сөйгән Тукай да бит Зәйтүнәсен.
Зәйтүнәнең йөзе нурлы, алсу булган,
Аның өчен бөтен шагыйрь көн-төн янган.
Ул кыз якты йолдыз кебек балкып торган,
Матурларның матурыннан матур булган,
Шагыйрь аны шундый-шундый янып сөйгән
Һәм рухланып шигырьләрдән гөлләр үргән.
Белмәсен дип сөйгәнемне коты очкан,
Очрый калса шүрәледәй аннан качкан.
Әйтәлмәгән гыйшкын шагыйрь, яшерен сөйгән,
Ул – фәрештә, һич тә тиң-пар түгел дигән,
Туктамаган ләкин сөюеннән һич тә,
Киресенчә, арта гына барган ул хис эчтә.
Тукай өчен ул кыз гади түгел, илаһи зат,
Ул мәңгелек идеал, иң югары максат.
Табынган ул Зәйтүнәгә сәҗдә кылган,
Гарешләргә ашкан, чиксез илһам алган.
Яшерен сөю, яшерен газап. Яшерен яну
Тукай өчен булган ләззәт, илһамлану.
Тукай! Тукай! Бигрәк яшьли үлгәнсең син,
Күпме газап, күпме михнәт күргәнсең син,
Җитмәгәнсең килеп гүзәл заманага,
Яшәр идең лаек булып хәзер аңа.
Сиңа бүген әле бары алтмыш кына,
Яшьтәшләрең яши әле яхшы гына.
Исән булсаң, күрер идең азат илне,

Безне коммунизм таңы нурлый инде.

Юбилей тәмамлангач, кирәк бит шулай булырга, Ул әйтә миңа: “Мин бүген сезнең авылга әбиләргә барам. Әйдә безнең тулай торакка барып кына килик, мин җыенып чыгыйм (Ул егерме чакрымдагы авылдан килеп укый иде, шуңа күрә монда тора, ә без – биш кенә чакрымда булган Мулла Иленнән, көн дә кайтып йөрибез. Без дигәнем: алты кыз, алты малай. Менә хәзер мин Аны көтеп калдым, алар кайтып киттеләр)

Ниһаять, без дә кузгалдык. Мин алдан барам, Ул – минем арттан. Мәктәп тавын төшеп җиттек. Су төптә генә булса да, бик текә ярлы һәм гаять тирән чокыр – елга аша салынган күпергә керәбез. Күпернең такталары селкенеп т ора.

- Әйдә, миңа тотынып чык!
- Юк, кирәкми, мин үзем.

Норлат капкасын чыктык. Юл тигезлектән туп-туры Мулла Иленә бара. Быелгы иртә язда җирләрне чәчеп тә бетергәннәр. Тып-тын. Ни алда, ни артта кеше дә, ат та, машина да күренми. Мин алдан барам, Ул – минем арттан. Мондый тынлыкта сүзнең кирәге юк. Тынлык үзе сөйлидер кебек. Һаман шулай барасы да барасы гына килә. Ләкин юл юл инде ул. Киртәләр очрамый калмый.

Албаба станциясенә җиттек, тимер юлда бик озын составлы поезд тора. Ничек теге якка аркылы чыгарга?

- Әйдә, әнә теге вагонда теге якка чыга торган баскыч бар. Мин сине күтәреп куям.
- Юк, кирәкми, мин үзем.

Ул минем арттан үзе менде. Мин тиз генә төштем.

- Әйдә, кил, төшерәм.
- Юк, кирәкми, мин үзем.

Аңа менү дә, төшү дә берни түгел иде, үзеннән-үзе очкалак, авырлыгы бөтенләй юк та кебек.

Барабыз. Мин алдан, Ул арттан. Мулла Иле биләмәләрен буеннан буена кисеп үткән тирән чокырга килеп җиттек. Монда күпер юк. Киртләчләргә баса-баса тирәнгә, чокыр төбенә төшәсең, аннары теге якка шулай күтәреләсең.

- Әйдә, кил, мин сине тотып төшәм.
- Юк, мин үзем.

Төптән караганда, өс әллә кайда югары.

- Әйдә, тотып менәм.
- Юк, мин үзем.

Аңа төшү дә, менү дә берни түгел иде.

Авылга кердек. Олы урамнан кайтабыз. Озын ул безнең авыл – ике чакрым. Урамның урта бер җирендәге безнең өйгә килеп җиттек.

- Әйдә, безгә кереп чыгабыз. Минем әнине дә күрерсең.
- Юк, хәзер түгел, икенче мәртәбә.
- Алайса мин хәзер әнигә әйтеп чыгам да сине илтеп куям.
- Юк, мин үзем генә. Иртәгә иртүк мин китәм (иртәгә якшәмбе иде).
- Ә мин сине озата барам.
- Юк, мин үзем генә. Син миңа ачуланма. Без һаман да дуслар булып калыйк. Синнән дә ышанычлы дустым юк дөньяда.

Апрель бетте, май да үтеп китте. Июньдә имтиханнарны да биреп бетердек. Мәктәп белән хушлаштык. Аның белән хушлашмадык. Миңа бик ямансу иде. Бу укулар нигә бетте икән? Мәктәп мине көн дә Аның белән бәйләп тора иде, көн дә мин аны күрә идем.

Башы һәм ахыры булмаган бер әкият булды бу. Ул гел мине үзенә тартып, мине яклап, мине саклап торды. Мин, җиде фәннән имтихан биреп, университетка кердем.

Еллар үтте. Гаилә кордым.

Кирәк бит шулай булырга: педагогик журналда бер төркем укытучыларның эш тәҗрибәләре язылган, шулар арасында Ул да бар, мин дә бар.

1986нчы елның 26нчы апрелендә әнә теге Ул безгә кермичә киткән капка төбендә миңа хат биреп киттеләр. Карыйм: я, Хода, хат аңардан! Тиз-тиз ишек алдына кереп укыйм. Кайбер юлларны язгалап китәм: "Сәлам Урал тауларыннан! Син ачулана күрмә хатны мин үзем башлап язган дип. Гомерлек дус булып калыйк. Безнең тәҗрибәләр бертөрлерәк икән. Мин бит күптән түгел генә туган якка кайткан идем. Албаба станиясендә сине күрдем. Син мине күрмәдең. Син бер тамчы да үзгәрмәгән. Үзең алда барасың. Хатының (күз тимәсн, тфү-тфү!) арттан килә, улыгыз да үзегез белән (күз тимәсен, нәкъ үзең инде!). без өчәү күләгәдә утырып тора идек (ирем, кызым белән). Син бик бәхетле күрендең. Мин бик шатландым. Мин дә бик бәхетле. Теге вакытта унны бетергәч, абыйлар мине Урал тауларына алып киттеләр. Ирем белән икебез бә укытабыз. Дусларча хат яз.

Мин җавап хатын язарга өлгермәдем, кирәк бит шулай булырга: мине бик ашыгыч рәвештә укытучылар курсына чакырып алдылар. Һәм шунда мин аның Үзе белән очраштым. Ике атна буе бергә йөрдек. Янәшә йөрдек. Чын дусларча. Бер-берләребезнең бәхетләренә сөенеп, бер-беребезгә уңышлар теләп. Йөрәкләрне сафлык, илаһи моң, мәхәббәтнең бөек көченә һич икеләнүсез ышану били иде. Патологик сөю дә кешене чиксез бәхетле итә, бөтен гомерен яктыртып бара.

Мин аны поездга озатып куйдым.

- Китер, әйберләреңне үзем күтәреп барам.
- Рәхмәт. (“Юк, кирәкми, мин үзем”, - димәде.)